

INNY JAKO SWÓJ, OBCY I WRÓG W DYNAMICE WSPÓŁCZESNOŚCI. WSTĘP REDAKTORÓW TOMU

W czasach globalnej niepewności, wynikającej z nieustannych społecznych napięć i frustracji, ale także dążenia do dominacji nad drugim człowiekiem i narzucania mu konkretnych ideologii, figury Inności, zmiany na pozycjach obcości, swojskości, wrogości są mocno odczuwalne w życiu codziennym, pełnym dramaturgii i zwrotów akcji. Inny jest w dynamicznym ruchu, w procesie zmian, historycznych, kulturowych, psychologicznych i społecznych. Uwzględniając niezliczoną liczbę badań naukowych na temat zjawiska wyobcowania, swojskości i wrogości, można uznać, że Swoim, Obcym i Wrogiem może być i stać się każdy, niezależnie od swojego usytuowania społeczno-kulturowego. Poświęcamy kolejny raz naszą uwagę trychotomii Inności w sposób interdyscyplinarny, bo też fenomen układu S-O-W posiada bogate dziedzictwo w naukach społecznych. O swojskości, obcości i wrogości w naukach społecznych napisano wiele prac. Traktując radykalnie stanowisko Simmlowskiej socjologii formalnej, trzeba by przyjąć, że stałe formy stosunków społecznych wyrażających swojskość, obcość, wrogość istnieją od zawsze, od kiedy tylko istniały wszelkie formy uspołecznienia. System co rusz wynajduje na nowo swoich, obcych i wrogów, które to kategorie są stale obecne, ale uzupełniane, modyfikowane przez różnorodne treści. Oczywiście bez zjawiska kultury ani żadne treści, cele, funkcje, normy nie byłyby możliwe, ani owe formy uspołecznienia, nawet jeśli fakty społeczne są nie tylko społeczne. Pamiętamy, abstrahując od normatywnego wezwania Simmla, czym naprawdę powinna się zajmować socjologia i że tak jak „forma może pozostawać identyczna, mimo że niesie w sobie całkowicie odmienne treści, tak odwrotnie – treść może pozostawać bez zmian, podczas gdy jej nosiciel – współżycie społeczne – może przybierać najróżnorodniejsze formy” (Simmel 1975: 27–29). W socjologii temat Obcego jako kategorii analitycznej zainaugurowali William Graham Sumner (1840–1910), Ferdinand Tönnies (1855–1936), Georg Simmel (1858–1918), jego uczeń Robert Ezra Park (1864–1944), Robert Michels (1876–1936), a kontynuowali Florian Znaniecki (1882–1958), Alfred Schütz (1899–1959), Everett V. Stonequist (1901–1979), Zygmunt Bauman (1925–2017), Howard S. Becker, żeby wspomnieć tylko klasyczne nazwiska socjologów czy, oddzielnie, antropologów kulturowych, jak Margaret Mary Wood (1856–1936), Arnold van Gennep (1873–1957), Victor Turner (1920–1983) czy Ewa Nowicka-Rusek. Człowiek marginesu, outsider, gość, turysta, wróg, niewolnik, barbarzyńca, spacerowicz, pielgrzym, waga-bunda, imigrant, przybysz, który zostaje, zbliżający się, dewiant... w tych wszystkich klasycznych ujęciach obcy jest niejako produktem gotowym do obserwowania, analizowania i odkrywania. Należałoby odwrócić dotychczasowe ustalenia klasyków i tam, gdzie mówią oni o obcych jako odrębnych bytach dokonanych i oglądanych przez durkheimowskie okulary, dostrzec proces stawania się we wspólnocie obcym, a następnie wrogiem ze wszystkimi tego konsekwencjami. Do konsekwencji tych należą udane i nieudane powroty do swojej wspólnoty, spontaniczne lub/i stymulowane przez establishment systemu, który stanowi swoiste centrum i ośrodek decyzyjny tego, co się dzieje w całym systemie, pamiętając jednocześnie o tym, że ośrodki władzy nie są stałe i podbijają je różne podsystemy w nieustannej dynamice zmian w czasie. Można zatem zaakceptować założenie Simmla, że jako stosunki międzyludzkie w swej formie owe interesujące nas tu kategorie z układu S-O-W są niezmiennie i niezależnie od historyczno-społeczno-psychologicznych kontekstów, a do tego mogą być badane niezależnie od tych kontekstów. Jednak cele, funkcje, normy stanowiące treść tych form uspołeczeń swojskości, obcości, wrogości są zmienne, relatywne i zależne od historii. Dlatego w najnowszym numerze „Uniwersyteckiego Czasopisma Socjologicznego” / „Academic Journal of Sociology” umieściliśmy artykuły nie tylko socjologów czy przedstawicieli nauk społecznych, ale także reprezentantów nauk humanistycznych, gdyż pozycjonowanie swojego, obcego, wroga dokonuje się zawsze w kulturze, w czasie, wewnątrz i na

zewnątrz systemów organicznych i społecznych. Tej właśnie wieloaspektowości zjawiska swojskości, obcości i wrogości dokonywanych w czasie nieustannych zmian: historycznych, kulturowych, społecznych, psychologicznych, antropologicznych będziemy się uważnie przyglądać w najnowszym numerze UCS. Co ważne, autorzy starali się przedstawić tę tematykę w sposób niezwykle urozmaicony, ukazując tym samym duży potencjał poznawczy. Świadczyć to również może o rozwoju samej humanistyki nieustannie poszukującej nowych i nieodkrytych wcześniej obszarów analiz.

Pierwszy artykuł sporządziła Berenika Sztandera. Tekst zatytułowany *Stan emocjonalny w obliczu pandemii koronawirusa: rola strategii radzenia sobie ze stresem, wsparcia społecznego i potrzeby domknięcia poznawczego* jest opisem badań, które wykonano w pierwszym miesiącu pandemii Covid-19 w Polsce. Artykuł stanowi zatem unikalne spojrzenie na postawy i opinie wobec nowego fenomenu, obrazuje ponadto odniesienie do sytuacji zagrożenia i nieznanymi warunków pandemicznych zakłócających ustalone relacje społeczne. Autorka precyzyjnie wyjaśnia wszystkie terminy oraz definicje, z badawczą precyzją przybliża również metodologię badań. Analiza wyników dostarcza ciekawych wniosków oraz konkluzji, m.in. odnoszących się do wyzwań adaptacyjnych do nowo powstałej sytuacji pandemii. Jednym z najważniejszych wymiarów tej nowej rzeczywistości jest zdrowie psychiczne skontrastowane z obrazem wsparcia społecznego.

Drugi tekst, autorstwa Natalii Szostak, zatytułowany *Experiment in catastrophe. Podróż śladami deportowanych mieszkańców Stettina w lutym 1940 r.* Jest on przykładem opisu projektu artystyczno-badawczego, w którym dokonano rekonstrukcji wysiedlenia niemieckich Żydów z ich dotychczasowych miejsc zamieszkania. Autorka przytacza szczegółowy obraz rekonstrukcji losów osób wysiedlonych, a formę reportażu literackiego łączy z ustaleniami zawartymi w bogatej literaturze przedmiotu. Dzięki temu powstał artykuł spajający postawę osobistą – uczestniczącą – z historycznym komentarzem, zatem udało się osiągnąć perspektywę przybliżenia grozy dehumanizacji osób uznanych przez ideologię polityczną za obce i zasługujące jedynie na wygnanie, a w dalszym czasie – eksterminację. Jest to zarazem pewne rozszerzenie bardzo bogatej obecnie literatury traktującej o wojennych losach Żydów ulokowanych przymusowo za murami gett i obozów koncentracyjnych.

Kolejny, trzeci artykuł – zatytułowany *Pomiędzy akulturacją a społecznym zakotwiczeniem – spojrzenie na współczesną migrację młodych Polaków w Irlandii z perspektywy ich wyborów żywieniowych* – został sporządzony przez Ewę Garstkę. Autorka odnosi się w nim do problematyki wzorów diety i kultury jedzenia, które stanowią ważny aspekt praktyk i zachowań mniejszości narodowych w obcych dla nich środowiskach kulturowych. Relacjonuje przebieg, podaje metodologię oraz akcentuje konkluzje z badań własnych. Swoje dociekania konstruuje na podstawie koncepcji akulturacji oraz tzw. „społecznego zakotwiczenia”, bogato opisane w literaturze przedmiotu. Są one również porównywane do globalizmu sfery wyborów żywieniowych, nazwanego omniworyzmem, który jednocześnie staje się jednym z elementów stratyfikacyjnych, wyznaczających inkluzję do społecznych zbiorów, stając się wyznacznikiem prestiżu, posiadania, władzy i innych cech strukturalnych.

Czwarty artykuł – autorstwa Olgi Żukowicz – zatytułowany *Mniejszość w mniejszości. Jak aseksualność wzbogaca myślenie o ludzkiej seksualności*, pozwala spojrzeć na ciekawą sferę egzystowania ludzi dystansujących się od intymności i odrzucających dzielenie się tą sferą życia z innymi. Autorka dokonuje opisu aseksualności w wielu kontekstach – od medycznego aż po społeczny – i ukazuje wielość niuansów definiowania tego rodzaju mniejszości, demaskując także wiele niezwykle popularnych stereotypowych sądów i uprzedzeń zawartych w dyskursie publicznym, nawet wśród środowisk innych mniejszości seksualnych, odwołujących się do idei niebinarności oraz nieheteronormatywności. Tekst ubogaca tradycyjne odwołania kulturowe do koncepcji obcości i inności, wskazując na wciąż trwający proces odkrywania ludzkiej seksualności.

Piąty – ostatni artykuł – napisał Jan Możdżyński. Tekst zatytułowany *Jurodiwi w teorii zwrotu inkorporacyjnego* stanowi próbę połączenia opisu kategorii inności wywodzącej się z prawosławia z koncepcją teoretyczną zaproponowaną przez Tomasza M. Korczyńskiego. Autor z dużym znanstwem opisuje zarówno historię jurodiwych, jak również przybliży zagadnienie teoretyczne zwrotu inkorporacyjnego. Dzięki takiemu opisowi prezentowane zagadnienie zakotwiczone jest w zmianach społecznych zachodzących wewnątrz rosyjskiego państwa oraz stanowi w pewnym sensie pryzmat metamorfoz samego prawosławia i religijnych naznaczeń, różnych w zależności od warunków środowiskowych i perspektyw rozwojowych. Przemiany ujmowania istoty

jurodiwych pokazują także plastyczność religijnego odniesienia, zmienność kategoryzowania swojskości, obcości oraz wrogości jako obszarów referencyjnych dla wiernych.

Artykuły naukowe uzupełnione są o teksty towarzyszące – sprawozdanie oraz recenzję. Studentki kierunku Ekonomia naszej uczelni – Anna Dąbrowska, Natalia Alicja Rutkowska oraz Natalia Woźniak – opisały ostatnią edycję cyklicznych spotkań badaczy gospodarki, finansów i zarządzania – *Economic Lunchtime Seminars*. Autorki skupiły się na wystąpieniu głównego prelegenta seminarium – Stefano Amodio, specjalisty w dziedzinie psychologii pracy z Uniwersytetu Cassino, który klarownie przybliżył różnorakie współczesne ujęcia komunikacji pracowników z pracodawcami, szczególnie w zakresie pewnych naturalnych oczekiwań i powinności obu stron. W dobie permanentnie zmieniającej się gospodarki taka tematyka jest na pewno bardzo aktualna. Warto zaznaczyć, że jest to już trzecie tego typu sprawozdanie z odbywających się cyklicznie seminariów. Poprzednie doczekały się kronik autorstwa Marty Krzemińskiej oraz Aleksandry Gardian, również będących studentkami kierunku Ekonomia.

Razem z tym tekstem opublikowano recenzję autorstwa Janusza Mariańskiego, która dotyczy nowej publikacji z dziedziny socjologii religii, zatytułowanej *Socjologia religii. Ujęcie systematyczno-historyczne*. Recenzent akcentuje, że autorzy dzieła – Roberto Cipriani oraz Paweł Prüfer – wydali bardzo spójną i współczesną pozycję, która „jest [...] doskonałą syntezą myśli religijnosocjologicznej, ukazanej częściowo w kontekście antropologii kultury, historii religii, a nawet filozofii i teologii [...]”. Opracowana historia myśli (idei) socjologicznych ukazuje powolne usamodzielnianie się (autonomię) socjologii religii oraz – w niektórych krajach – uwalnianie się od dyktatu i wpływów konfesyjnych oraz od tendencji do wartościowania”. Warto zaznajomić się z tą publikacją, do czego zachęca przedmiotowa recenzja, w której wnikliwie opisano strukturę i kontekst nowej propozycji wydawniczej, podnosząc jej różnorakie walory poznawcze oraz dydaktyczne.

Podsumowując, prezentowane zagadnienia są dopełnieniem tematyki zaprezentowanej we wcześniejszym, 27. numerze naszego czasopisma. Wielość podejmowanych wątków i jednocześnie ich aktualność skutkują przekonaniem o konieczności organizowania nowych konferencji określanych skrótowo jako „Swoj-Obcy-Wróg”, gdyż tematyka ta we współczesnych uwarunkowaniach jest bardzo ciekawa, pozwala na eksplorację nowych obszarów. Świadczy też o tym liczba zgłoszeń na konferencje tego typu, które skupiają nie tylko socjologów, ale badaczy interdyscyplinarnych, co widać dobrze w niniejszym numerze.

Bibliografia

Simmel G. (1975), *Obcy*, w: tegoż, *Socjologia*, tłum. M. Łukasiewicz. Warszawa: PWN, s. 27–29.

Tomasz M. Korczyński i Marcin Choczyński